192
9

ATTİLÂ İLHAN

Bütün Şiirleri: 9

ELDE VAR HÜZÜN

4. basım

bilgi yayınevi

ATTİLÂ İLHAN / Bütün Şiirleri / ELDE VAR HÜZÜN

b

BİLGİ YAYINLARI : 192
ATTİLÂ İLHAN, BÜTÜN ŞİİRLERİ : 9

ISBN 975 - 494 - 332 - X
95 06 . Y. 0105 0775

Birinci Basım 1982
İkinci Basım 1984
Üçüncü Basım 1992

Dördüncü Basım
Şubat 1995

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks: 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19 / 2

ATTİLÂ İLHAN

Bütün Şiirleri

9

ELDE VAR HÜZÜN

BİLGİ YAYINEVİ

attilâ ilhan'ın kitapları

şiir

duvar (7. basım)
sisler bulvarı (7. basım)
yağmur kaçağı (6. basım)
ben sana mecburum (8. basım)
belâ çiçeği (5. basım)
yasak sevişmek (6. basım)
tutuklunun günlüğü (5. basım)
böyle bir sevmek (5. basım)
elde var hüzün (4. basım)
korkunun krallığı (2. basım)
ayrılık sevdâya dâhil (2. basım)

roman

sokaktaki adam (5. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (4. basım)
aynanın içindekiler:
1 / bıçağın ucu (2. basım)
2 / sırtlan payı (3. basım)
3 / yaraya tuz basmak (3. basım)
4 / dersaadet'te sabah ezanları (3. basım)
5 / o karanlıkta biz
fena halde leman (7. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme / anı

abbas yolcu*
yanlış kadınlar yanlış erkekler (2. basım)
anılar ve acılar :
1 / hangi sol (4. basım)
2 / hangi batı (3. basım)
3 / hangi seks (2. basım)
4 / hangi sağ
5 / hangi atatürk (2. basım)
6 / hangi edebiyat
7 / hangi laiklik
attilâ ilhan'ın defteri :
1 / gerçekçilik savaşı (2. basım)
2 / 'ikinci yeni' savaşı (2. basım)
3 / faşizmin ayak sesleri*
4 / batı'nın 'deli gömleği'*
5 / şağım solum sobe
6 / ulusal kültür savaşı
7 / sosyalizm asıl şimdi (2. basım)
8 / aydınlar savaşı (2. basım)
9 / kadınlar savaşı

çeviri

kanton'da isyan (malraux / 3. basım)
umut (malraux / 3. basım)
basel'in çanları (aragon / 3. basım)

işaretli kitaplar tükenmiştir.

İÇİNDEKİLER

yağmurda sis düdükleri

tut ki gecedir 11
o vahim orospu 12
t 14
kısa devre 1 15
kısa devre 2 17
kısa devre 3 18
kurtalan treni'ne gazel 19
rüya bu ya 1 21
rüya bu ya 2 24
rüya bu ya 3 26
gözleriyle cellat 27
zeynep beni bekle 28
yağmurda sis düdükleri 30

ayıp resimler

rast zenci peşrevi
1. bunlar insanı parçalar 35
2. zenci çengi mi 36
3. fokur fokur 37
4. sunturlu bir karanlık 38
ayıp resimler 1 41
ayıp resimler 2 42
ayıp resimler 3 44
ayıp resimler 4 45
ayıp resimler 5 48
ayıp resimler 6 50

rubaiyat

zulmetmeyi yeğler 53
sürekli bir dalgınlıktır 54

döne döne 55
bir vapur gibi uğuldayarak 56
yağmurlu kış günü 57
trenler katar katar 58
korkunun kulak gibi 59
buz kuşları 60
sabah uyanırsın 61

serbest gazeller
gibi redifli gazel 65
an gelir 67
kim kaldı 69
harem-i hümayun 72
bâkî'ye gazel 74
elde var hüzün 76

drang nach osten
1. raviyân-ı ahbar 79
2. nâkilân-ı âsâr 84
3. şöyle rivayet ederler kim 89

meraklısı için ekler
1. kelime 99
2. deryanın günahı ne? 101
3. genç ozanlar 103
4. şiiri üstüne konuşma 106
5. avuntu mu? 112
6. kocatepe ile söyleşi 114
7. türk şiirinde gençler 118
8. şiirde, kurtuluş savaşı 120
9. şiir söylemek 122
10. şiirden çok, laf 124

fakat alup verilür bir selâm kalmıştır

nâbî

yağmurda sis düdükleri

günc-i mihnette rakiba beni tenha sanma
yar ger sende yatursa elemi bende yatır
bağdat'lı ruhî

tut ki gecedir

tut ki gecedir
karanlık sıvaşır ellerine camlardan
birden kırmızıya döner
trafik ışıkları
kükürtlü dumanlar yükselir
korkuya batmış
camkırığı adamlardan
tehlikeye büyür sakalları

tut ki gecedir
ihbarlar birer sansar
bir telefondan bir telefona atlar
yeraltı örgütleri tetik üstünde
adres değiştirmiş silah kaçakçıları
fahişeler birbirinden kuşkulanıyor

tut ki gecedir
kaatiller huzursuz
hırsızlar sinirli
hainler ürkekçedir
elleri telefona kendiliğinden uzanıyor
ihanete gece müthiş bir gerekçedir
ihbarlar birer sansar
bir telefondan bir telefona atlar

ihanet bir bilmecedir

o vahim orospu

korkular su mudur süzülür parmaklarından
camlarda buğulanır soğuktan yalnızlığı
içinde bir ürperme eski yanılgılarından
aynı filmin ısrarla aynı yerden başladığı
kimliğini öğreniyor her defa başkasından

sonbaharda belma mı büyük rakılar içen
fuar'da göl gazinosu bıyıklı hovardalar
aynalar kırılmıştı mersin'de güzelliğinden
sabahlara kadar zincirleme telefonlar
istanbul'luymuş adı hülya boğaziçi'nden

ankara'da kar ıssızlıkları ne ses ne soluk
oryantal sevilay'dır ulus'ta bir pavyonda
saçlarını boyatmış küllü sarı hafif uçuk
ayaş'lı bir tüccar peydahlandı aklı fikri onda
oysa haftaya nilgün samsun'a yolculuk

rakıya nurten başladı cıgaraya hümeyra
esrarı florya'da süleyman'la denediler
futbolcu bir kopuk vefa'da oynadı bir ara
onu sevtap sanıyor bir çoğu öyle bilirler
kaşları yok incesi kıvırcık saçları kara

beyoğlu'nda devriyeler / fahişeler akşamı
sarhoş değil iki kadeh rakıdır hepi topu
acaba çerkes miymiş adapazarı'ndan mı
kimin nesi bilinmez belirsiz soyu sopu
hafif oynatmış mıdır yoksa yalnızlıktan mı

kendi kendine konuşur o vahim orospu

t

geniş şapkalarıyla solgun kadınlar
t harfleri midir geceye uzayan
korkunç pelerinlere sarınmışlar
şehvet tutuşuyor dudaklarından

cıgara ateşleri iblis çağrılarıdır
büyük serüvenlere ölümün titrediği
soğuk bakışları gözlerinizde kalır
su yılanlarının içinde serpildiği

mahmuzlarında yıldız alıştırırlar
çizmeleri neon kıpkızıl yanmış
dişiliklerini silah gibi taşırlar
nasıl kullanılıyor anlaşılmamış

kısa devre

– 1°.

hişt hişt sen misin
benim feriha
yorgun
    saatı söyler misin
    çok var sabaha
    neden sordun

boşlukta asansörler
elektrikler söndü
kısa devre mi
    bir çığlık korkuyu böler
    ay birden göründü
    kıpkızıl değirmi

saatın fosforlu kadranı
saçlarındaki koku
çakmağın alevi
    dağıtır insanı
    bu garip tutku
    bu çılgın sevi

gece bir yerde yeşil
cinayet yeşili
koyu mu koyu
    içim rahat değil
    telefonun zili
    piç etti uykuyu

– 2°.

ışıkları tutamıyorum
avuçlarımdan kayıyor
karanlık en büyük korkum
gece gittikçe çoğalıyor

halıda kan izleri buldum
cıgarası hâlâ yanıyor
cesedin başına oturdum
gözleri bir tuhaf bakıyor

bu çocuğu tanıyordum
yıllardır yalnız yaşıyor
bütün mektuplarını okudum
kimseyle anlaşamıyor

cinayeti otele duyurdum
telefonlar üst üste çalıyor
sabaha karşı başladı sorgum
polis öleni ben sanıyor

– 3°.

camlar kararır ardında kış akşamları
anlaşılmaz maviler büyük eflatunlar
jilet yansımalarıyla şubat rüzgârı

içinde bir insan gibi büyür korku
siyah pelerinli / sakal bıyık duman
duvar diplerinden sızar gece yarıları

bir şehir bitmeden öbürü başlamıştır
birinin garında öbürüne inersin
bunda yağmur yağar öbürünün bulutları

iki ayrı şehirde birden mi yaşıyorum
iki ayrı insan olarak aslında aynı
orada vurulanın burada mezarı

kurtalan treni'ne gazel

kurtalan treni'nde unutulan bir kız çocuğu
yıllardan kimbilir dokuz yüz kırk üç müdür
sürdürür ömrü boyunca başladığı yolculuğu

kurtalan treni'ni sanki rüyasında görmüştür
kederli bir yağmur içinde bütün camları buğu
yolcuları bakışarak bir vahameti bölüşür

gece rampalarında yalnız bir devin soluğu
uyku bastırmıştır cıgaralar söndürülmüştür
sessiz bir öfkeyle büyür dışarda simsiyah doğu

içkiye dalmış bir subay yok bir kadınla öpüşür
karısı süheylâ hanım mı hâlâ okşayıp durduğu
çünkü beykoz'da bırakmış siirt'te hayat müşküldür

vagon penceresinden ayın gözlerinde doğduğu
o kız çocuğu sabaha karşı gizlice üşümüştür
dudakları masmavi dağ istasyonlarının soğuğu

ıslak bir gazetede tobruk nihayet düşmüştür
haydarpaşa'dan beri her yolcunun okuduğu
niğde'de elma sarılmıştır üstüne çay dökülmüştür

nedir tren düdüklerinin çığlık çığlığa sorduğu
bir şehri terkederken susmak bu kadar güç müdür
kadere dönüştüren nedir sıradan bir yolculuğu

yıllardan attilâ ilhan dokuz yüz kırk üç müdür
hani kurtalan treni'nde o kızın unutulduğu
yoksa bütün unutulanlar zaten ölmüş müdür

rüya bu ya

– 1°.

ikimiz otobüsle uzak bir şehre gidiyormuşuz
kars'a mı desek
ardahan'a mı desek
yollarda kar bulut mavisi / dağlar duman
derin bir uykusuzluğa sarkmış yolcular
bir uçuruma sarkar gibi
tedirgin
ürkek
gizli böcek çıtırtıları şoförün radyosundan
camlar buğulandı
sabah oluyor
omuzumda uyuyorsunuz

anlaşılmayacak şey mi ağır yorgunluğunuz
hanidir başkasının hayallerinde yaşıyorsunuz
kolay değil bir hayalden öbürüne yetişmek
belki bu gece yarısı acil servis'te hekim
kaza olmuş / durmadan yaralı getiriyorlar
("RH negatif taze kan aranıyor")
yarın o pavyon kızı ölesiye sevdiğim
onu neden sevdiğimi bir türlü anlamıyor
ağzı temmuz sıcağı bakışları sonbahar
sanki saman ateşi için için yanıyor
belki berber belki terzi / en iyisi kuşkusuz
öğretmen olmasıdır / tayini doğu'ya çıkmış
erzincan'a mı desek
artvin'e mi desek

ikimiz otobüsle uzak bir şehre gidiyormuşuz
buzdan birer kılıç kavaklar yola çakılmış
kargalar patırtı kıyamet ansızın fırladılar
besbelli birazdan 'çay molası' verilecek
camlar buğulandı
sabah oluyor
omuzumda uyuyorsunuz

– 2°.

size bu akşamı hazırladım
ayıp mı oldu dersiniz
şu küçük yağmuru kirpiklerinizde parlayan
iki üç ağaç buldum getirdim / ıhlamur ağaçları
komşulardan öğrendim bunları severmişsiniz
size bu akşamı hazırladım
ayıp mı oldu dersiniz

bir avuç ışık serpeceğim
şöyle ankara uzaktan
şunlar gece reklamları toz yeşili canavar sarı
belki yok balkonlarda hanımeli istersiniz
cankurtaran sirenleri karanlık sokaklardan
bilmem bulabilir miyim / gücüm bu aşağı yukarı
size bu akşamı hazırladım
ayıp mı oldu dersiniz

biraz bulut saklamıştım geçen sonbahardan
mehtabın yaldızladığı bir deniz kenarı
koyduğum yeri unutmuşum
fakat görebilseydiniz
n'olur çabuk gelin manzara dağılmadan
fazla uzun sürmez hayallerimin ayarı
size bu akşamı hazırladım
ayıp mı oldu dersiniz

(betonlar soğudu / koğuş bir tabut gibi sessiz
yarıgeceyi saydım cezaevi saatından)

– 3°.

bizi tanıştırmadılar evet yalnızım
eş dost arasında büsbütün yalnız
aslında kararsızım dilim dolaşıyor
gözleriniz olmasa konuşamayacaktım
hep böyle cana yakın mı bakarsınız
hafif koyu kestane az yeşile çalıyor

ne kadar istiyordum tanıştıran çıkmadı
nasıl çıksın derdimi kimse anlamıyor
bu cür'etimi bilmem bağışlar mısınız
bir kadın düşünürdüm / balarısı
gülüşü bir çağlayan güneşle yıkanıyor
içinize ışık sıvanır bir kere duysanız

yıllar boyu bu kadınla yaşadım ben
her baktığım duvarda sanki o resim
yumuşacık kaşlar biçimli bir ağız
yüzü birden sonbahar düşünceliyken
hani utanmasam sizdiniz diyeceğim
bu cür'etimi bilmem bağışlar mısınız

hapisten yeni çıktım adım ibrahim

gözleriyle cellat

kalın mavi camdan bir duvara çarptım
hay allah / gözleriniz değil miymiş
üç gün üç gece oturdum resmini yaptım
bir de baktım paletimde mavi boya bitmiş
çünkü ne yeşim mavisi ne kum mavisiymiş
gizemli yanı dolu / hayli karışık bir iş
neden sonra lacivert anaforlar saptadım
arada pırıltılar leylak rengi meneviş

böyle göz mü olurmuş galiba karıştırdım
korkulu bir yolculuk bu / bir cehenneme iniş
mavi ala dönüşüyor biraz da mor yakaladım
ince bir yürek telaşı bir göğüs geçiriş
hayranlık korkuyla sanki yer değiştirmiş
bir ıslık duyuyorum jilet gibi bilenmiş
hain fısıltıları birden anlayamadığım
sehpanızın altındayım idamıma hükmedilmiş

zeynep beni bekle

zeynep beni bekle / gece ağaçlarına
yağmur çiseliyorum / cam tozu su beyazı
yalnızlığını mutlaka değiştireceğim
bir yaprak halinde süzülüp saçlarına
eski teşrin'lerden / kederli kırmızı
zeynep beni bekle mutlaka döneceğim
söyle kim önleyebilir buluşmamızı

geceleyin ışıkları söndürdüğün zaman
benim şiir kitaplarından sızan aydınlık
elinde uyuyakaldığın heyecanlı roman
pancurların çarpıldığı lodos geceleri
rüzgârın değil benim / pencerendeki ıslık
her akşam koridordaki ayak sesleri
yanlış çaldığını zannettiğin telefon
zeynep beni bekle mutlaka geleceğim
hem bu ne ilk ayrılığımız ne de son

pikapta eminağa acemaşirân saz semaisi
sokakta çocuklar saklambaç hırsız polis
hayat akıp gidiyor olsam da olmasam da
saatı durmamalı ufak sorumlulukların
resmi bırakmadın ya / son çektiğin hangisi
bak mektuplar birikmiş yine masamda
fakülteler açılacak bak bugün yarın
zeynep beni bekle mutlaka geleceğim
başladığımız filmi birlikte bitireceğiz

kim ne derse desin içimde delice bir his

yağmurda sis düdükleri

imdat çığlıkları mıdır
bir felaketi mi duyururlar
anlaşılmaz söyledikleri
salkım saçak çökerler karanlığıma
yalnızlığımı dağıtırlar
yağmurda sis düdükleri

camlarda çehreler hayal meyal
aramızdan müthiş ayrılmışlardır
anlaşılmaz niye öldükleri
son nefeslerini tasarladıkça
insan ısrarla ölümünü yaşıyor
yağmurda sis düdükleri

yürekte keder yoğunlaştıkça
bulutlar buz tozuna yozlaşıyor
anlaşılmaz neleri
[götürdükleri
sabahlar olur bir türlü uyuyamam
içimde sanki şilepler çarpışıyor
yağmurda sis düdükleri

ayıp resimler

can lâ'lin eyler ârzû yâr içmek ister kânımı
yâ rab ne vâdidir bu kim can teşne canan teşnedir
bâkî

rast 'zenci' peşrevi

susamışam visâline ireyüm andan öleyim
kadı burhanettin

– 1°. bunlar insanı parçalar

kalın ay ışığından çıkardılar suratlarını
yamyassı burunlarıyla inanılmaz zenciler
kıpkızıl ateş tozları gözlerinin akında
terlemiş dazlak kafaları çok fena parlıyor

korku bulutları mıdır karanlığa dağılmış
kadın mı erkek mi oldukları anlaşılamaz
niyetleri kötü belli belirsiz yaklaşıyorlar
gizli kokulara açılıp kapanıyor burun delikleri

kimi neresinden yakalayacakları belli olmaz
belki köpek dişleri omuzlarınızı kesecektir
göğüslerinizi koparır mengene parmakları
dil pembesi bir dehlizde ağzınızı kaybedersiniz

bunlar insanı parçalar çatır çutur yer

– 2°. zenci çengi mi. . .

mavi yıldız sürmüş gözkapaklarına
dokunduğu yer patlıcan moru
gözlerine muazzam kirpik indirmiş
bir yanardağ ağzıdır dudakları

neon ışıltısı giyer çıplak gövdesine
zenci çengi mi şerare atlaması mı
tutuşmuş kasları tutam tutam alev
kıvılcım sıçratır değdirdikçe dişlerini

şehveti başına vurur çalkalandıkça
ayaküzeri kendi kendisinin olur
meme uçlarından birer mavi yıldırım
sarsıla sarsıla dişiliğini boşaltıyor

– 3°. fokur fokur

oda yanmaz suya batmaz nîce câdudur bu
necâtî

vahşi orman karanlığından oyulmuştur
tutam tutam bulutları yiyen zenci kadın
soğan zarı ter yürümüş kazıtılmış kafasına
omuzlarının gücü yıldızları yukarda tutuyor

memeleri ele avuca sığmaz birer yılan
simsiyah saldırırlar hem hoyrat hem yırtıcı
dolup ağzına bir teki bir yiğidi boğabilir
yerle bir eder bir vuruşta dal gibi bir kızı

sinsice pusuya yatmış memelerinin arkasında
kirpiklerinden kanlı kızıl bir ateş sızıyor
memeleri sanki erkekliğidir ayağa kalkmış
az sonra fokur fokur sütünü tükürecek

– 4°. sunturlu bir karanlık

dudakları ateş aldı narçiçeği
sonra tırnakları dikenli alev
yer gök yangın sıcağı sarışın
gümüş bir çil lira parlaklığı
şehveti kristal gibi tınlıyor

sunturlu bir karanlık edinmeli
taşkömürü siyahlığında bir gece
niye zenci bir herif olmasın
bıyıkları masmavi mıknatıslanmış
duman fışkırıyor erkekliğinden

o kadar acıkmıştır ki aydınlığı
doyurmaya bir gece yetmeyecek
birkaç zenciyi kolayca içerebilir
gözeneklerinden sızmalı karanlık
bütün deliklerinden içine dolmalı

ayıp resimler

ders-i aşkın müşkilin yahya nice halleylesin
söyleyenler kendini bilmez bilenler söylemez
şeyhülislâm yahya

– 1°.

ateşten köpekler yalıyor
sütlü meme uçlarını
zebaniler kazımış cehennem yalazı saçlarını
azrail gelir
nefes nefese teslim alır elbet
yanardağ ağzı cinselliğinden
kazığa çakılmış kadını

– 2°.

camların ardında çınar
camlardan yemyeşil yığılan güneş ışığı
    acı sarı bir arı vızıldar
        vurup kendini o duvardan bu duvara

kadının bütün gözleri ışık bulaşığı
erimiş gümüş mü dökülmüş
    öyle parıltılı ve yoğun
tırnaklarının yaldızı güneşi yansıtıyor
    parmaklarını kımıldattıkça
        sanki alüminyum

kadının pençelerinde oğlan çocuğu
on üç yaşlarında ancak
sarışın akça pakça
soyulmuş muz dersiniz
kokulu ve yumuşak
kadının altın dişleri her yanına batıyor
her değdiği yeri yakarak soluğu
dilinden kulak içlerine
ışık zerrecikleri bırakarak

kadın iri çekme burunlu
kırkına yakın
çıplak
ışık sızıyor hücrelerinden ter yerine
körpe erkekliğini kapmış oğlanın
– kendini tutmasa –
koparıp yutacak

– 3°.

zümrüt bir oğlan singapur gözlü
gözkapakları yorgun
kirpiklerinin ağırlığından
kaşları kıl incesi kalem eğrisidir
vampir alı sürmüş dudağına
sesi umutsuzluğunun
dargın sesidir

aynasından kopabildiği saat
erkek girer yatağına
kadın uyur fakat

bir aygır yaratır sevdiği kadından
memelerinin arası kıvırcık tüylü
kasları düğüm düğüm halat
bir pipo yakmış ağzına
köpek dişleriyle gülümser
ay ışığı yansır dazlak kafasından

– 4°.

tuhaf şey
memeleriyle solur
bin kocalı kadın
memeleriyle koklar
bulur avını
ateş kusar böğürtlen uçlarından
alevden birer portakal
içlerinde dönüp duran
sanki arı oğuludur
iki salkım bal ve süt
buğulu uğultuludur
damarları mavi ve kalın
gizlice ağuludur

geceleri
ağır bir hırka gibi
yatağında bırakır uykuyu
kumsalda sevişmeye gider
bin kocalı kadın
dişiliği sarmal bir kuyu
bir canavarın ağzı obur
erkek yutar aralıksız
işitilmemiş doyduğu
çıra gibi yağlı ve sert
çıra gibi sarışın
bir yiğit
fena kıvırcık altın yüzüklü
lacivert üzerine iki it
bir kopuk kara ama yağız
kara bir yılandan farksız
aklı kıt
erkekliği cömert

daha bir sürü herif girer çıkar
kaygan küçüklü büyüklü
genizlerinde köpek hırıltıları
salyaları yapışkan
bıyıkları köpüklü

tenhada
ıslık yalnızı bir kadındır
erkek eli değmemiştir
ömründe eline

– 5°.

epeyce yaşlı
hantalca biraz
kapılardan sığmaz
erkek güzeli kadın
omuzları geniştir bilekleri kalın
gülmesi ısırmayı andırıyor
ensesi tıraşlı
külrengi saçlarını 'erkek' kestirmiştir
sık sık
arkaya tarıyor

balkonda rakı sofrası her akşam
eski hovardalar gibi 'ahkâmla' içer
'felekten kâm alıyor'
radyoda hüzzam faslı
çamlıca'da mehtap
tamam
arasıra çok fena dalıyor
cıgara paketinin arkasına hesap
aybaşında emlak vergisi
hisar'daki arsaya ne verirler
bekir'e yaş günü hediyesi
bakkalla hesap
beşer biner

kıvırcık
gece mavisi kirpikler
bunlar göz müdür göl yansıması mı
kadın güzeli erkek
gizli aynalarda kaşlarını alıyor
her defasında incelterek
bulutlarda kaçıcı bir ışık mıdır
şüpheli bir erkekliğe karışması mı
tehlikeli bir kadınlığın
zehirli bir sarmaşık mıdır
yaprakları nemli
salyası yapışkan
bir türlü tutamadığın

erkek güzeli kadın
kadın güzeli erkek
dibinde fosforlu bir karanlığın
sabahlara kadar boğuluyorlar
nefes nefese sevişerek

– 6°.

loş aynalarda durur
    koyu kızıl izleri dudaklarının
aynaları doldurur
    kurt gibi uluyan diri göğüsleri
girip aynalara dişlerini boynuna saplar
aynalarda çoğalan
    o gözleri kanlı kırmızı
                yeşil kirpikli kadın

rubaiyat

azâde ser olurdum âsib-i derd-ü-gamdan
ya dehre gelmeseydim ya aklım olmasaydı
ziya paşa

zulmetmeyi yeğler o buzlu kadın sevmek yerine
gözlerindeki soğuk elektrik
çakar ufkumuzda şimşek yerine
kanı donmuştur / besbelli kılı kıpırdamaz
koparıp göğsünden yüreğini
uzatsan kan içinde
çiçek yerine

sürekli bir dalgınlıktır kuğu
buğulu bir gölde yalnızlık biriktiren
kederinden yolcuların boğulduğu
dağılan bir düşüncedir ağaç
yaprak yaprak sonbaharı getiren
soğuk karanlıklarda çıplak ve aç

döne döne sonbahara ulaştı yorgunluğum
uzaktan ölümün çanlarını duyuyorum
geceler uzadı sabahlar olmak bilmiyor
sürekli alacakaranlıkta hanidir ruhum

bir vapur gibi uğuldayarak
hışımla sırılsıklam
ansızın karşıma çıktı gece
başıboş bir vapur gibi
kara sularıma girmiş
gizlice
o yol kesemez ben duramam artık
çarpışmamız kesinleşti
ne korku ne pişmanlık ne yeis
en sessiz derinliklere içimde belki senin
hasretini götüreceğim
sadece

yağmurlu kış günü tenha bahçede çırılçıplak
mevsim ona beyhudedir artık ne soğuk ne sıcak
bu çınar ömür boyu yalnızlığa hüküm giymiştir
her gün bir parça ölerek süresini dolduracak

trenler katar katar
şu dağdağalı dünya garında gördüğüm
türlü çeşidi var
kimisi gümüştendir camları kesme billur
kimisi ahşap durduğu yerde tutuşur
kimisi sanki solucan uzar uzadıkça
kimisi düğüm üstüne sanki düğüm
kim olsan fakat hangisine binsen
nasıl binersen bin
değişmez varılacak son istasyon ki ölümdür
ölüm

korkunun kulak gibi çınladığı bir hicran saatında
tehditlerle dolu bir kış doludizgin yaklaşıyor
yağmurların soğuk kanatlarında
çevremde muazzam bir baş dönmesidir adeta şehir
münzevi bir soru işaretiyim
simsiyah şemsiyemin altında

buz kuşları toz halinde iç ufuklarımıza dağıldılar
yapraklarının kızıllığı söndü kapkaranlık ağaçlar
görünmez bir devin sendelediği hissediliyor her an
kan kaybediyor kan ağır yaralı sonbahar

sabah uyanırsın karanlıktır
ezan yağmurda dağılır
kuş yağar bulutlardan
açıklarda fırtına
telsiz işaretleri kayıp vapurlardan
yemyeşil sonsuzluğa akıyor
eriyip sabah yıldızları bir bir
yaşlılar öldü
gençler yaşlanıyor
bebekler doğacak
her an kendini yenilemektedir
yeryüzünde insan

serbest gazeller

dilde gam var şimdilik lûtfeyle gelme ey sürûr
olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne

râsih

gibi redifli gazel

yorgun kadınlar içtik
yalnızlıktan uğuldayan
tuzlu kan gibi
nice akşamlar devirdik
çengi kıyamet
'kızıl sultan' gibi

vurdukça mızrap
öyle yoğun bir melâl
dağılır ki tamburdan
bastırır eski sevdalar
göz gözü görmez
duman gibi

su karanlıktır
ve kadehler boşalmış
leylaklar darmadağın
kıvılcımlar savurup narçiçeği
çöker bir daha başımıza gökyüzü
tutuşmuş tavan gibi

kanlı hesapları vardır
kıyamete kadar sürecek
ölümle şairlerin
kim bilir nerden bilecek
ne çığlıklar geçer daha dünyadan
attilâ ilhan gibi

an gelir

an gelir
paldır küldür yıkılır bulutlar
gökyüzünde anlaşılmaz bir heybet
o eski heyecan ölür
an gelir biter muhabbet
çalgılar susar heves kalmaz
şatârâbân ölür

şarabın gazabından kork
çünkü fena kırmızıdır
kan tutar / tutan ölür
sokaklar kuşatılmış
karakollar taranır
yağmurda bir militan ölür

an gelir
ömrünün hırsızıdır
her ölen pişman ölür
hep yanlış anlaşılmıştır
hayalleri yasaklanmış
an gelir şimşek yalar
masmavi dehşetiyle siyaset meydanını
direkler çatırdar yalnızlıktan
sehpada pir sultan ölür

son umut kırılmıştır
kaf dağı'nın ardındaki
ne selam artık ne sabah
kimseler bilmez nerdeler
namlı masal sevdalıları
evvel zaman içinde
kalbur saman ölür
kubbelerde uğuldar bâkî
çeşmelerden akar sinan
an gelir
–lâ ilâhe illallah–
kanunî süleyman ölür

görünmez bir mezarlıktır zaman
şairler dolaşır saf saf
tenhalarında şiir söyleyerek
kim duysa / korkudan ölür
– tahrip gücü yüksek –
saatlı bir bombadır patlar
an gelir
attilâ ilhan ölür

kim kaldı

silah atılmıyor
güvercin şakırtısıdır
şafakta yaldızlanan
şadırvanda su
ıhlamurlarda ezan
görkemli bir namaz uğultusu
heyhat
hamzabey cami-i şerifi'nden kim kaldı
kim kaldı eski selânik'ten
laternalar sustu
sürahiler tenha
tek kibrit çakılmıyor
kim kaldı ittihat ve terakki'den
o jöntürkler ki –'hariçten
evrak-ı muzırra celbederlerdi'–
o fedailer ki barut öksürürler
sakal tıraşları mavi
kırmızı bıyıkları biber

kim kaldı
müdafaa-i hukuk cemiyeti'nden
avcı ceketi
körüklü çizme
astragan kalpak
bazen 'ittihatçı'
hafif 'iştirâkiyûn'
öfkeli kaşları salkım saçak
kumral bıyıkları mahzun

hani felaket tütün içerler
ceplerinde idam fermanları
bellerinde söğüt yaprağı bıçak
ya millet meclisi'nde meb'us
ya kuva-yı seyyare'de asker
kadehlerde rakı
nazlı beyaz
vaniköy korusunun 'teşrinler'deki sisi
gramofonda incesaz
meyhane musikisi
o şenliklerden heyhat kim kaldı
ezeli dalgınlığımızın ıslığıdır ney
keman yanlış anlaşılmasından tedirgin
utlar vahim sorular soruyor
öldü nâzım şâmilof sarı mustafa
yıkılmış strasnoy ploşçat'ın saat kulesi
eski bolşeviklerden kim kaldı

harem-i hümayun

birer sırça kadehtir
soframızda yıldızlar
büyülü bir rakıyla dolar
pancurlar kırılır
mehtabın ağırlığından
odalar
o mâhûr şarkıyla dolar

uzanmış lâhûr şal üstüne
çubuk sefasına dalmış
siyah perçemleri belâ
elâ gözleri âfet
bir nevcivan ki / gönül
kanrevan
aşkıyla dolar
mülkün her ucu başka felaket
rumeli'den bozgun haberleri
anadolu'da isyan
arabistan'da veba
kazan kaldırmış yeniçeri
mehter vurur / payıtaht
kılıç şavkıyla dolar

gizemli saray aynalarında
görünür kaybolurlar
yaşmaklı sultan çehreleri
gözleri kahrıyla dolar
boğdurulmuş şehzadelerin
körpe zambak boyunlarında
kaypak bir yılan yağlı ilmik
samurdan duvarlarına harem'in
çarpa çarpa uzar
sonsuza kadar çığlıkları
kubbeler
canhıraş bir yankıyla dolar

bâkî'ye gazel

bir yerde vahim bir yanlış yapılmıştır
ne yadsımaya dilim varır
ne düzeltmeye gücüm yeter
meyyus bir papağan gibi tenhada bırakılmış
harıl harıl
içimdeki bozgunla söyleşirim

bir yaş gelir ki kadınlar
çekilir ortalıktan
esmerler birden çekimser
sarışınlar uzak
kumrallar vefasızdır
artık ne uyku ne durak
bir âfet biçerim imgelem kumaşından
müstesna bir sevgili
onunla söyleşirim
fazlasıyla edâlı
iyice rahşân
bakışları ebrûlî

serviler boşalır boşluklardan
bir mehtap karanlığına
gazelhanlar susmuş
çalgıcılar perişan
bir ben ki sabahlara kadar böyle
münzevi bir kanûnla söyleşirim

ne şair kalmış ülkede ne şiir
divanlar unutulmuş
mesneviler parça parça
ey şairlerin sultanı ey bâkî
inanılmaz kafiyeler düşürüp yıldızlardan
(mef'ûlü mefâilü)
ruhunla söyleşirim

elde var hüzün

söyleşir
evvelce biz bu tenhalarda
ziyade gülüşürdük
pır pır yaldızlanırdı kanatları kahkaha kuşlarının
ne meseller söylerdi mercan köz nargileler
zamanlar değişti
ayrılık girdi araya
hicrana düştük bugün
ah nerde gençliğimiz
sahilde savruluşları başıboş dalgaların
yeri göğü çınlatan tumturaklı gazeller
elde var hüzün

o şehrâyin fakat çıkar mı akıldan
çarkıfeleklerin renk renk geceye dağılması
sırılsıklam âşık incesaz
kadehlerin mehtaba kaldırılması
adeta düğün
hayat zamanda iz bırakmaz
bir boşluğa düşersin bir boşluktan
birikip yeniden sıçramak için
elde var hüzün

drang nach osten
(doğuya açılış)

bâtıl hemişe bâtıl-ı bîhudedir velî
müşkîl budur ki suret-i haktan zuhur eder
bâkî

– 1°. raviyân-ı ahbar. . .

çocuk gözlerimle gördüm
taş değmiş gibi dağıldığını
güzellikleri soğuk
sevdalı sarışınların
kollarına girip boy aynalarına götürdüm
içinde şamdanların kristal yandığı
bir büyük salonda
(viyana mıymış neymiş)
rugan çizmeli hassa subayları anladığım
sırmalı üniformalar her rütbeden
boyunlarında 'imparatorluk nişanı'
yanlarında 'murassa' kılıç
durup durup
içki kadehleriyle gırtlaklarına ateş eden
eski viyana bir bilmeceymiş
küskün bir viyolonselin tamamladığı
tutkusal rus prenslerinin hiçbir zaman anlamadığı
çetrefil mi çetrefil
kelimeleri birbirine geçmiş

çocuk gözlerimle gördüm
petrograd'daymışız fena geceymiş
tepsilerde çatlıyor romanof bardaklar
votkanın öfkeli şiddetinden
buz tutmuş neva
rıhtımlarında bulut dalgınlığı
kafkasya'lı balalaykaların coşup kanatlandığı
o şölen
o şölende narodnik eldivenlerinden
bir kurşun bir kurşun daha
bir kurşun daha
çift başlı bir kartal gibi devriliyor çar
sarayın görkemli merdivenlerinden
az bir şey kalmış sabaha

çocuk gözlerimle gördüm
sedef kakmalı koltuğunda
kaç mevsim eskitti kadızade eşref
her dakika bir hâşim elinin ucunda
frankfurt seyahatnamesi
gurabahane-i lâklâkan
"gurub-u hûn ile perverde olan kuşlar"
şimdi gel hatırlama
seferberlik'te o büyük sarhoşluk gecesi
küstah bir ay yükselir kanlıca sırtlarında
mürüvvet hâlâ şarkı söyler
elinde def
"eşref... eşref..."
hâşim'siz olamazdı ama
tedirgin sabahlarında âşık paşa tarihini okurdu
şeria cephesinde ölülerle kadeh tokuştururdu
rakı içtiği her akşam
bunun bir kumandanı varmış
(miralay ali osman)
herif berlin almancası konuşuyor
karargâh-ı umumî'de enver paşa'nın gözbebeği
teşkilât-ı mahsusa'da çalışmış
cephede kendi rızasıyla bulunuyor

çocuk gözlerimle gördüm
kuleleri yağmurlu bir şehir
iç savaş yıllarından kazan şehri midir
yıldızları düşüren silah sesleri
sakalları seyrek buhara'lı imamların
duaları ay ışığı camilerden
minareler tepeden tırnağa sedef
nur vahidof bir kazak kurşunuyla vurulmuştur
'mazlum ülkeler' kımıldar
asya'nın içlerinden
sultan galiyef
'das kapital'i çevirir türkçeye harıl
[harıl
yanında uzun namlulu nagant
[tabancası
kabzasında
altınla işlenmiş
['besmele'si var

çocuk gözlerimle gördüm
aya bulanmıştı salkımsöğütler
gökyüzünde yıldız imzaları
gecedir toz mavi bir köpek uluyor
her ömre biçilmiş besbelli bir başka ölüm
bazılarını durduğu yerde şeytan mı örgütler
ağır bir yanılgının bitirilmesidir bazıları
yaşadığım hangi ömrüm
allende'yi vurdular santiago'da akşam
mitralyöz kurşunlarını dişleriyle tutan adamlar
tayland'da bir amerikan dolarına bozuluyor
sokağa bir çıkarım
tamam
1943'de stalingrad
her tarafta barikatlar

– 2°. nâkilân-ı âsâr. . .

dersaadet'te
sabah ezanları
hicranlı bir heyecan doğurur
mürüvvet'te
boğaziçi'nde yaz sabahları
acayip soğuktur
sis basar
çilek pembesi mavi dumanlı sarı
işgal donanması içinde boğulur
uzak bir güverteden
dağılan bir vardiya çanı
sabah sabah
ürpertir insanı

manastır'da eskiden
cam çerçeve ayna
'askeri mahfel'de
ay ışığı dolardı bardaklarına
erguvan bıyıklı
'erkânıharp'lerin
henüz dönmüşler berlin'den
genç ağaçlar gibi yakışıklı
tekgözlükleri elde
omuzlarında pelerin
mürüvvet 'hassaten'
eşref bey'i hatırlıyor
kolağası mıydı neydi
'fevkalade kendinden emin'
dolu mavzer gibi korkutucu
bakışları küstah
adeta ısırıyor
o eski manastır ah
galiba bir düğündeydi
balkan harbi'ne 'tekaddüm eden' günler
havada siyah
toz halinde bir top uğultusu
redif kışlasında müzika-yı hümayun
çoluk çocuk avluya doluşmuş
yaşamak hüner

'mükerrer' bir yanılgı mıdır sabah
(o müz'iç / 'yeni bir hayata başlamak' duygusu)
güller vazoda buruşmuş
sisler mahzunluğunu dağıtıyor
kahvaltı sofrası çoktan hazır
harem'de balkona kurulmuş
gümüş bir fısıltıdır semaver
kızarmış ekmek kokusu
lacivert karanlığı
böğürtlen reçelinin
eşref bey'in uykusu oldum olası ağır
hele sabahları hiç uyanamıyor
rüyalarında 1324 / eski manastır
buğulu aynasıdır unutulmaz ümitlerin
gece mavisi atlarından iner
rap rap / ay karanlık 'mülâzim'ler
el basarak
'kur'an-ı azim-üş-şan' üstüne
yemin etmişler
tabanca ve bayrak
'mülkü zulümden kurtarmak için'

haklıdır üzülse de eşref bey
o günden bugüne
(yani dersaadet / rumî 1335)
ne tabanca kaldı ne bayrak
ne cumayıbâlâ'ya osmanlı bir kar yağıyor
ne serez'de mevlevi tekkesi
o müslüman ıslığı
bin yıllık görkemli ney
ne üsküp ne köprülü ne tikveş
iç köprülerini 'lahzada' yakarak
bir yıldırım düşmüş adeta gönlüne
'muazzam' bir kılıç gibi
devlerin kullandığı
elektrik yeşili ve çıplak
kirpiklerinde yangın isi
avuçları acımasız kara
ağzında sırtlan nefesi
etrafı bütün leş

gözlerinin önünden
gitmez o manzara
tüyden hafif bir güneş
taze yıkanmış üzüm aydınlığı
borazanlar 'içtima' çalıyor
talimat dünden
törene dördüncü batarya katılacak
(eşref bey'in bataryası)
anlaşılmaz bir sıcak
ortalık ana baba günü
yağlı bir fes kalabalığı dalgalanıyor
neferi zabiti esnafı işçisi
arnavut türk ve rum
yahudi ve bulgar
makedonya dağlarının özgürlüğünü
gözlerine işlemiş komitacılar
iplik iplik kan
ateş menekşesi
'hürriyet' birdenbire açıklanıyor
binbaşı vehip bey tarafından
çıkmış top arabasının üstüne
(altmış numaralı top arabası)
konuşan sanki topun namlusudur
yani vatan

– 3°. şöyle rivayet ederler kim . . .

kanlıca'da
kadızade eşref'in yalısı
nedense bu yıl gözü yaşlı 'teşrin'lerin
içi paslı ve kötümser
kafeslerin ardında yağmur şakırtısı
su dumanı savrulur ağaçlardan
her çakışında şimşeğin
maytap yeşili kediler
olmadık bir yerinde
tutuşur gecenin
işte selamlık'tan
metroviça'lı sabri hoca'nın
'tecvit üzre' kur'an-ı kerim 'tilâveti'
sesinde saygısız bir iman
bağışlamak bilmez bir tanrının
karanlık heybeti

metroviça'lı sabri hoca / evet
93 muhaciridir balkanlar'dan
dur otur bilmez / ceddine rahmet
yoğun sakalları
kirli sarı
sanki burun deliklerinden
katmerli ve kalın dökülen
nargile dumanları
elbette mürüvvet
bir şair hayalidir fağfurdan
elleri süt mavisi gözleri ebru
sonbahar sisleriyle buğulu bir kuğu
aklından bir türlü çıkmıyor
hayret
o sandal sefası hani bir gece geçen yaz
eşref bey'le beraber emirgân'a doğru
yanmış kibrit kokuyordu hava
bahçelerde fosforlu çiçekler
çınarlı kahvede gramofon çalıyor
gönüllerde sevda

yaldızlı ve titrek
yankılarla zenginleşerek
uçuşur zil sesleri parmak uçlarından
memeleri üryan eflatun çengilerin
ağızları gül goncası
kalçaları şimşek
her akşam böyle bir 'hünkâr sofrası'
sieber 'paşa'nın 'müstesna' hareminde
zerde ve pilav
baklava ve börek
hilafsız adam boyunda ayaklı şamdanlar
telkâri gümüş
o sarhoş loşluğuna usulca gömülmüş
pembe yanakları yağlı yağlı parıldayan
'azametli' almanlar
eczacı gessler
mühendis scheidemann
'bağdad demiryolu kumpanyası'ndan
soluğunda dağların mavi soğuğu
amanos tünellerinden henüz dönmüş
ağır yol yorgunluğu
kulaklarında tef

bu akşam da gelmedi yüzbaşı schröder
boğaz'daki o yalıya davetliymiş
(çepçevre salkımsöğütler)
zeynep adını dilinden düşürmüyor
sevdalı bir türk kızı esmer
camların önünde oturur
elinde gergef
sieber 'paşa' anlatır durur
bu 'mülkün' parçalanmasını içi götürmüyor
hah hah hah
ne yapıp yapıp
'yekpare muhafaza edilmeliymiş'
hah hah hah
bir 'lokma-yı şahane'de yutabilmesi için
kayzer hazretleri'nin

bir taksimle uyanır o görünmez tambur
sultam yegah
kayısı bahçelerinde şam-ı şerifin
mübarek sahur zamanları
ay ışığında yarasalar
yıldızlardan yağmur
kederli bir dalgınlık sarar
'yıldırım orduları'ndan geride kalanları
ne yapsalar kurtulamazlar
ah nasıl unutulur
nasıl unutulur
şehrin düştüğü akşam
ışıklar sönmüştü ansızın
sokakları bedevi bir karanlık dolduruyor
karanlığı paldır küldür atlılar
iç mahallelerde yangın
yalazı camlara vuruyor
bir ara faysal görünmüştü
sakalı yaldız tozu
kibirli bir hayalet
soğuk mavi birisi var
yanında zehirli sarışın
lawrence adındaki ingiliz casusu
elbette odur

karanlıkta gözyaşları damla damla tambur
bir eski rüyadan çağrışımlar / evet
miralay ali osman bey'in beşli revolveri
cemal paşa'nın beyrut'ta astığı araplar
nablûs karargâhı'ndaki içki âlemleri
'münzevi ve mükedder' eşref bey
sabah ezanları köyden köye yayılıyor
hey gidi hey
'mülk' sözde osmanlı'nın ama
alaman'ın elinden
ingiliz alıyor

bende sığar iki cihan ben bu cihana sığmazam
nesimi

meraklısı için ekler

– 1°.
"kelime"

Çoğumuz şiiri bir kelime işi sanır: en uygun kelimeleri seçmesini, en elverişli mısraları kurmasını bileceksin! Mısra bir kelime katarı olduğuna göre, kelimeyi usturuplu seçtin mi, mesele yok, önce mısraların, giderek şiirin, kurtuldu demektir. Kelimeye ağırlık veren şiir anlayışı, kökeninde biçimseldir ya, bu elbette, biçimsel olmayan şiir anlayışı, kelimeyi önemsemeyecek demek değildir. Galiba bütün iş, kelimeyi ele alıp değerlendirişimizde düğümleniyor.

Biçimci tutumda kelime, bağımsız bir bütündür, kendi başına var olur; şiirsel değeri, yarı yarıya ses yapısında, yarı yarıya anlam yapısındadır; çağrışım yükü önemini pekiştirir. Şairin biri tutar, tek kelimeyi, ya da tek tek bağımsız kelimeleri, yan yana getirir, bundan bir mısra örgüsü çıkardığını sanır, ortaya belki mozaike benzer bir "süs" de çıkarır. Bu "süs", adından da belli, gerçekte şiirsel olmaktan çok, "dekoratif"tir. Hadi bir örnek düşünelim: geçmiş zamanla ilgili bir şiir yazan şair, o dönemleri hatırlatmak için, Divan şiiri kelimelerinden birini ya da birkaçını, şiirinin "yapısına" oturttu mu, o dönem şiirini yeni koşullar altında yeniden yaratmış olmaz; biçimsel bir şiir düzeni içersinde, o kelimeleri, geçmişe ilişkin "dekoratif" birer öğe olarak kullanmış olur. Bu nokta önemli, "ikinci yeni"den "müdevver" bazı şairlerimiz Divan ya da Edebiyat-ı Cedide kelimelerini şiirlerine serpiştirerek, geçmiş şiirimizle daha ileri konaklarda bütünleştiklerini sanabiliyorlar. Yanlış. Yaptıkları, çağdaş bir sahne tuvaletine,

assolistin padişah tuğu eklemesinden farksızdır. Geçmiş kılıklarımızı yeni koşullar altında gözden geçirerek, o kökenden, yeni bir sahne kılığı üretimi değil.

Şiirin kelimelerle değil, imgelerle yazıldığını bilen şairler için, kelime, diyalektik bir ilişkiler yumağıdır; bir kere, anlatacağı imgeyle, ikincisi aynı imgeyi anlatmakla görevli öteki kelimelerle, üçüncüsü mısra içindeki özel, şiir içindeki genel ses uyumuyla, dördüncüsü imgelerarası birlik ve karşıtlıkların gelişme süreciyle bağlantılıdır çünkü. İmge kelime değildir, ama sadece benzetme (teşbih ya da istiare) de değildir, her ikisini de "kullanan" duygusal/düşünsel içeriğin somutlaşma biçimidir. Bu süreçte kelime donuk, durağan, olmuş bitmiş bir öğe diye alınamaz. Alınmamalıdır. Kelimenin önemi, imgenin somutlaşmasında oynayacağı role göre değişir, bu rolü belirleyen ise kelimenin çağrışım yükü, anlam boyutları ve imgeyle olan diyalektik bağlantısıdır. Hal böyle oldu mu, şairin kelimeden hareket etmediği, şiirini kelimelere yaslanarak kurmadığı da meydana çıkar, kelimeler imgelerle kurulmuş bir şiirin, içine döküldüğü en uygun kalıplardır ki, imgelerin, gerçeği estetik düzeyde yeniden yaratmalarına katkıları oranında büyürler.

Şiirin temel ilkeleri ve sorunları üzerinde kafa yormaya alışkın olmadığımızdan, biçimsel tutumlarla toplumsal şiirler, toplumsal içeriklerle biçimsel şiirler üretiyoruz.

Yusufçuk, 1 Ocak 1979

– 2°.
deryanın günahı ne?

Yuvasına buğday tanesi taşıyan karınca, değerli bir yiyecek bulduğundan, hem gururlu, hem sevinçlidir. Yuvasına yaklaştıkça, sevinci büyür. Hiç değilse, insan düşüncesi, bunun böyle olduğuna, olacağına hükmeder. Ötede bir yerden, karıncanın bulunduğu yana doğru, şiddetli bir suyun akıp geldiğini düşününüz. Karıncanın gururu da, sevinci de, birden "beyhude"leşecektir. Besbelli ki su akıntısı, karıncayı da, taşıdığı buğday tanesini de, önüne katıp kim bilir nerelere sürükeleyecek? Karınca, bırakın sevincini ve gururunu, varlığını tehdit eden bu olasılığı algılayabilir mi? Hayır. Ancak belaya uğradığı zaman işin farkına varacak, o zaman da iş işten geçmiş olacaktır. Oysa, algılama ve yargılama gücü çok daha yüksek olan bir insan, karıncanın bulunduğu yerdeki durumu çok daha geniş açıdan ve nesnel olarak görebilir.

Einstein'ın ünlü örneğini de hatırlayabiliriz: karınca iki boyutlu bir yaratıktır, onu yuvarlak bir topun üzerine koyarsanız, yürüyerek topu bitiremez, üçüncü boyutu algılayamadığı için bir "sonsuzluk" duygusu içinde kalır. Oysa üç boyutlu insan, karıncanın inatçı ama beyhude çabasının farkındadır. Onun, topun yuvarlak yüzeyi üzerinde dönüp durduğunu fark eder. Karınca örneği, anlatmak istediğime yarayacak mı? Pek iyi bilmiyorum. Mevlânâ, sanırım Mesnevi'de, şöyle bir laf etmiştir:

Herkes kendi gücü ve emeği kadar nasib alır,
eğer senin kabın az su alıyorsa deryanın
[günahı ne?

İnsanoğlunun içinde yaşadığı doğasal ve toplumsal gerçeklikler, Mevlânâ'nın sözünü ettiği "derya" sayılırsa, ozanın bu gerçekliklerden alabileceği "nasib" hiç kuşkusuz onun "gücü ve emeği" kadar olacaktır. Evrenin, bunun içinde, doğa ve toplumun, son derece karmaşık bir ilişkiler yumağı olduğunu biliyoruz da, bu ilişkilerin anlamını bizim için anlaşılır hale getirebilecek algılama gücünden çokluk yoksunuz. Ozan, eğer sürekli izlenimler aldığı ortamı değerlendirmek peşindeyse, alışılagelmiş kesinlemelere başvurmadan önce, kendisini buğday taşıyan karıncanın acıklı gülünçlüğüne düşürebilecek acele gurur ve sevinçlerden uzak durmamalı mıdır? Son ve en büyük gerçeği yakaladığını ve açıkladığını iddia ederken, bir başka boyuttan bakılınca, ansızın merdiveni yeniden icat eden adamın durumuna düştüğü görülemez mi?

Bu bakımdan, hele gerçekçilik davası güdenlerin, evreni, doğayı, toplumu, insanı ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini, derinlemesine çözebilecek bilimsel yöntemi kavramadan; kavradıktan sonra da, içinde yaşadığı somut koşulları etraflıca algılayıp, bilinçli bileşim önerilerine sahip olmadan; gündelik karar kolaylıklarına düşüp, kesip biçmeleri son derece yanlış olur. Ne yazık ki çoğumuz –üstelik hayli geç keşfettiğimiz– buğday tanesini yuvamıza taşımanın sevinciyle şişiniyor, bir yerlerden, kim bilir nerelerden kopup gelen tarihsel sellerin tehdidini, hatta tehdit olasılığını sezemiyoruz.

"Kabımızı" genişletmekten başka çare göremiyorum ben.

Yusufçuk, 1 Ağustos 1979

– 3°.
"genç ozanlar" üzerine söyleşi

– Belirli bir üne, edebiyat tarihinde belirli bir yere ulaşmış ozanların, yeni yetişenlerle o kadar ilgilenmedikleri söylenir. Oysa sizin genç ozanlara çok yakınlık gösterdiğiniz biliniyor. Bunun özel bir açıklaması var mı?

– Bir değil, iki açıklaması var: birisi nesnel, öbürü öznel. Nesnel açıklamayı, toplumcu şiir geleneğinden yapacağım. Türkiye'de sosyalist ozanlar, başlangıçtan bu yana, ciddi bir usta/çırak ilişkisi içinde bulunmuşlardır. (Nâzım Hikmet'in Nail V. ile yakınlığı hatırlanmalı. 40 yıllarında Suat Taşer ile Ö.F. Toprak, ortaklaşa kitap yayımlamışlardı. Aynı yıllarda ben Ö.F. Toprak'a çıraklık etmeye başlamıştım.) Aynı tutumu, ozanlık önlüğünü kuşandıktan sonra, benden sonra gelen toplumcu ozanlar için tutmam, toplumcu ozanlık zanaatının gereği sayılmalı. Bunu, 50'li yıllarda Maviciler, 60'lı yılların ortasından başlayarak da, "ikinci yeni"ye karşı olanlar için, yapmaya çalıştım. Şimdi de, en genç kuşağın ozanlarıyla, dostça ilişkiler içindeyim.

Öznel açıklamaya gelince, acaba şöyle mi söylesem: ozan kısmı, genellikle, yaşlandı mı duyarlığını yitirir. Hadi kurur demeyeyim, ama mutlaka görgüsü duygusuna, bilgisi sezgisine ağır basar. Buysa, çokluk yaşlı ozanlarda gördüğümüz kısır şiirlerin, asıl kökenidir. Kişi olarak ben ne kadar bilgiye, görgü ve göreneğe, mantığa bağlı çözümleme ve diyalektik bileşimlere me-

raklı da olsam, duyarlığımı korudum. Üstelik hayli genç bir duyarlık bu. Delikanlı ozanlarla konuşup tartışırken aynı düzeyde kalabilmemiz bunun kanıtı. Kanıtı ama, acaba, delikanlı duyarlığını sürekli olarak genç ozanlarla dirsek temasımı koruyarak sağlam tutmuş olmadım mı? Kendimi genç ozanlardan –genellikle gençlerden– soyutlasaydım, besbelli bu duyarlığı böyle diri tutamazdım.

– Genç Türk ozanlarının en büyük talihsizliği sizce nedir?

– Coşkularının akıllarını bastırması. Kimisi içerik yönünden, kimisi biçim yönünden coşkulu. Sanıyorlar ki, ağırlığı bu coşkuya verirlerse, ortaya has bir şiir çıkar. Yanılıyorlar. Şiir, heyecanla aklın dengesini içerir. Heyecan, duygusal düzeydeki izlenimleri yoğunlaştırırsa, akıl bilgi düzeyindeki verileri şiire katar. Böylece ortaya nesnel gerçeğin öznel estetik bileşimi çıkmış olur. Çocuklar, işin bilgi yanını kaytarıyor, daha doğrusu benzemeye özendikleri ustalardan kopya çekiyorlar. Ya da, bilgiyi şiirsel bilgi diye değil de, didaktik bilgi diye alıyorlar. Olur mu hiç? Öyle genç ozanlar tanıdım ki, on dokuz yaşında Marx'ı, Engels'i okumuş, Bayburtlu Zihni'yi bilmez, ya da iyi kötü ozanlarımızı tanır, toplumsal gerçekten haberi yok. Bu ikinciler daha çoktur sanırım.

– Genç ozanların daha önce gelmiş ozanlardan etkilenmesi olayına ne diyeceksiniz?

– Şiir sanatıyla birlikte başlamış bir olay. Bu işin okulu olmadığına, ozanlar, usta/çırak ilişkileriyle yetiştiklerine göre olağan sayılmalı. Yalnız etki dendi mi, genellikle, deyiş benzerliğini anlar gibiyiz. Bence asıl etki, deyiş benzerliğinden ziyade, imge sistemlerinin bir ya da aynı olmalarına denmeli. Çünkü, biliyorsunuz,

özgün bir ozanın imge sistemi kişiseldir, bütünüyle ona özgüdür. Ancak gerçek ve önemli ozanlar imge sistemleri getirirler. Getirilen bu imge sistemleri belirli bir zaman parçası içinde bir ülkenin şiirinde egemen olur. İmge sistemi, ozanın nesnel gerçeği öznel merceğinden geçirip, kelimelere aktarış biçimidir. Gençler, çokluk, şiirsel durumları usta ozanların imge anlayışlarıyla algılamaya başlar, başka bir deyişle, belirli bir durumu falan ya da falan ozanın anlayışına göre şiirselleştirirler. Asıl etki budur. Doğaldır. Genç ozan, gerçekten yetenekli ise, giderek ustasının imge sistemini bırakır, kişisel imge düzenini kurar. Bu düzende, ustasının sisteminden esintiler uzunca bir süre kalabilirse de kişiliklerin ayrıldığı kolaylıkla fark edilir.

Bir de, genç ozanın deyiş özentisiyle bir ustayı öykünmesi var ki, bunu ben etki saymıyorum. Bence bu etkiden de önceki aşama. Heves aşaması. Öykünme aşaması. Ülkemizde bu aşamadaki ozan adaylarına "etkilenmiş", imge düzeni etkisi altındakilere, basbayağı "ozan" denir. Oysa, başka ozanların getirdikleri ya da kurdukları imge sistemleriyle onların yazdıkları şiirlerin yeni kopyalarını üretenleri yetişkin ozan saymak yanlış olmalıdır.

Yusufçuk, 1 Kasım 1979

– 4°.
şiiri üstüne
konuşma

H. A. – *Çok yönlü bir sanatçısınız. Roman, senaryo, fıkra yazarlığı, denemecilik, eleştiri de, el attığınız yazın alanları. Ama en çok ozan olarak tanınmaktasınız. Bu nedenle söyleşimizi şiir üzerine yapmak istiyorum. Belki alışılmış bir soru. Sormadan edemeyeceğim. Şiire nasıl başladınız?*

A. İ. – İlk şiirimi ilkokulun üçüncü sınıfında yazdığımı, birkaç kere belirtmiştim. 1933 filan olmalı. Şiirin adı 'İlkbahar'dı, sadece 'çiçekler' ve 'kelebekler' kafiyelerini hatırlıyorum. Bir yıl sonra, tarihte okuduğumuz için olacak, Attila diye bir şiir yazmıştım, o zaman İzmir'de Karşıyaka'da oturuyoruz, yalıdaki evde, babama okudum, beğenmedi. İyi ama, bu anlattıklarım şiire başlamak sayılabilir mi?

H. A. – *1946 CHP şiir yarışmasında Cebbaroğlu Mehemmed Destanı adlı destansı şiiriniz ikincilik almıştı. O zaman ünlü bir ozan olan Fazıl Hüsnü Dağlarca, Çakırın Destanı ile üçüncüydü. Bu olayla ilgili anı ve izlenimlerinizi öğrenebilir miyiz?*

A. İ. – 1946 şiir yarışmasına nasıl katıldığımı, *Duvar* adlı şiir kitabımın son basımında, 'meraklısı için notlar' bölümünde ayrıntılı olarak anlattım: gerçekte yarışmaya, şiirin metnini benden alan amcamla babam, benim namıma katılmışlardı. Sorunuzu fırsat bilerek bir noktayı belirtmek isterim, armağanı kazandığım zaman

kimsenin tanımadığı bir şair adayı değildim ben, o dönemin sosyalist çevreleri ve dergileriyle ilişkim vardı: daha 1943'de "Yeni Edebiyat"ta, 45/46'da Türkiye Sosyalist Partisi'nin organı "Gün" dergisinde bazı şiirlerim yayımlanmıştı, yalnız öğrenci olduğumdan, bu tür işlere kalkıştığım için daha önce bir kere belgelendiğimden; bu şiirlerin bazılarını adımla, bazılarını takma adlarla yayımlıyordum. Yine de söylediklerimin doğruluğunu kanıtlayan belge, armağanı kazandığım duyulduktan sonra "Gün" dergisinin okurlarına yaptığı küçük açıklamadır. Bu dergi 2 Mart 1946 tarihli 7. sayısının ikinci sayfasında, şöyle bir not yayımlamıştı: *"CHP şiir müsabakasında ikinci mükâfatı, Ağıt adlı uzun şiirini GÜN'ün ikinci sayısında okumuş olduğunuz arkadaşımız Attilâ İlhan'ın kazandığını sevinçle öğrendik. Biz de arkadaşımızı tebrik ederiz."*

40 yıllarında, edebiyat çevrelerinde, ikisi iktidardan yana, ikisi iktidara karşı, dört ayrı grup vardı. İktidar dediğim faşizan İnönü (CHP) diktası. Bunlar birinci kademede, Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Yaşar Nabi, aracılığıyla, Garip üçlüsünü; Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'i tutuyorlardı. İkinci kademede, Suut Kemal Yetkin'in 'himayesinde' görünen Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Oktay Akbal, Salâh Birsel, Fahir Onger, Naim Tirali ve Fazıl Hüsnü yer alıyordu. Bu iki grup CHP diktasının 'resmi' sanatçılarından oluşmuşlardı. İktidara yandaştılar. Karşı yanda ise, solda sosyalistler ve aşırı sağda ırkçı/turancılar yer alırdı. Sosyalistler arasında, Niyazi Akıncıoğlu, Ö. F. Toprak, A. Kadir, Suat Taşer, Cahit Irgat, Mehmet Kemal, Rıfat Ilgaz, Sabri Soran vb. sayılabilir. Ben, Ahmet Arif, Arif Barikat (Damar), Şükran Kurdakul, bu takımın şair adayları arasındaydık. 1946 Armağanının ilginç yanı, sosyalistlerden birinin, CHP yandaşı iki şair, Cahit Sıtkı ve Fazıl Hüsnü arasında yer almış olmasıydı.

H. A. – *Kırk yıla yaklaşan şiir serüveninizde nasıl bir gelişme gösterdiniz? Bol imge, Divan şiiri'nden yararlanmış, yüksek sesle okumaya elverişli renkli bir şiir, şiirinizin şekli, özellikleri... Bu şiiri oluşturmada hangi ozanların etkisi oldu?*

A. İ. – Şiirimin nasıl bir gelişme gösterdiğini değerlendirmek bana düşmez, bunu eleştirmeciler, ya da edebiyat tarihçileri –değer bulurlarsa– yapacaklardır. Bu şiirin oluşmasında, sandığınız gibi, sadece bazı ozanların etkisi, ya da katkısı olmadı; tam tersine, sinemadan resme, romandan toplumsal bilimlere değin, şiir dışında bir sürü disiplinin katkısı oldu. Çocukluğumdan beri süregelen sinema tutkumu hesaba katmadan, şiirimin doğru değerlendirilebileceğini sanmam. Bunun gibi, diyalektik yöntemin özelliklerini öğrenmemin, şiir oluşturmamda önemli katkıları olduğuna eminim. Elbet, çok eski yıllardan bu yana sevdiğim ozanlar oldu, hep aynı kalmasalar, zaman zaman değişseler de, adlarını rahatlıkla vermişimdir, yine de verebilirim: halk ozanlarından, Dertli, Bayburt'lu Zihni, Dadaloğlu, Gevheri. Divan ozanlarından Bakî, Nedim. Çağdaşlarımızdan, elbette Nâzım. Bunlar, şiirde 'kan gruplarımızın' uyuştuğu ozanlar. Bir de, böyle bir yakınlık içinde olmadığım, ama önemsediklerim var: Şeyh Galip ve Nail-i Kadim, Karacaoğlan ve Yunus Emre, Yahya Kemal ve Ahmet Muhip.

Y. K. – *En çok sevdiğiniz şiir kitabınızla en çok sevdiğiniz birkaç şiiriniz ve gelmiş geçmiş ozanlarımızdan en değerli bulduğunuz beş tanesinin adını gerekçeleriyle birlikte söyleyebilir misiniz?*

A. İ. – Bende belirli bir şiir kitabını sevmek, belirli bir ozana bağlanmak tabiatı yoktur, hiç de olmamıştır. Zaman oldu ki, Nâzim'ın kitapları yasaktı, şiirleri el yazmaları halinde elden ele dolaşıyordu, o tarihte *835*

Satır'ı, Gece Gelen Telgraf'ın çoğu şiirlerini, *Benerci Kendini Niçin Öldürdü* ve *Taranta Babu'ya Mektuplar*'ın önemli kısımlarını, *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nın hemen hemen tamamını, ezberime almıştım. Fransız şiirinin tadını almaya başladığım sıralar Apollinaire'in bazı şiirleri, Aragon'un bazı kitapları dilimden düşmedi. Şiiri sevmenin gerekçesi, şiirin kendisini sevdirebilmesidir. Günlerdir Cenab Şahabettin'in bir mısraı zihnimde dolaşıyor, gerekçesi ne, bu ozanı asla benimsemedim, yakın da bulmadım, ama o mısradaki sihir neyse, kendisini şıp diye bana kabul ettirdi. Cenab'ı eleştirmek, hatta yermek için bin neden sayabilirim ama, bunların hiçbiri o mısraı bana unutturamaz.

Y. K. – *Günümüz dünya şiiri açısından bakılacak olursa bugünkü Türk şiirini nasıl değerlendirirsiniz, dünya çapında önemli saydığınız ozanlarımız var mı?*

A. İ. – Dünya şiiri içinde Türk şiirini değerlendirebilecek kadar, sorunu bilmiyorum. Ömrümde hiç okumadığım şairler var, bazı ülkelerin şiirini ancak kötü çevirilerinden tanırken, nasıl oranlama gibi bir densizliğe kalkışabilirim. Bizde bu tür oyunlar Türk okurundan ilgi görememiş bazı ozanları ve yazarları, Tanzimatçı saplantılarımızdan yararlanarak, değerlendirebilmek için yapılıyor. Yalnız Osmanlı/Türk şiir geleneğinin, sıradağ dorukları diyebileceğim öyle ozanlar vardır ki, rahatça başka ülkelerin ozanlarıyla aşık atabilir. Benim bazı Divan ozanlarından yaptığım yarım yırtık çeviriler, bazı Fransız dostlarımı altüst etmiştir.

Y. K. – *Belleğinizin oldukça güçlü olduğunu biliyoruz. Belki garip gelebilir ama şöyle bir başlasanız ezbere kaç saat şiir okuyabilirsiniz?*

A. İ. – Ozanların olur olmaz yerde şiir okumaları başından beri yadırgadığım bir tutum olmuştur. Doktorların, vırt zırt hastalarından söz etmeleri ne kadar yakı-

şıksızsa, şairlerin şiirden ve şiirlerinden söz etmeleri de bence o kadar yakışıksız. Hele içki masasında kafayı bulup milletin birbirine şiir okuması, oldum olası sevmediğim bir şey. Belleğimin güçlü olduğu doğru. Yalnız, belleğimdeki şiirlerin neden orada bulundukları, araştırılırsa görülür ki, bu 'hafızlık' merakından ziyade, bazı siyasal zorunlulukların, bir zamanlar, şimdikinden ağır bastırmasından doğmuştur.

Y. K. – *Eleştirmen Asım Bezirci, bir yazısında "A. İlhan'ın şiirinde, yer yer gerçeküstücüleri andıran değişik, güzel, alımlı imgeler, hem özün daha iyi belirtilmesine yararlar, hem de imgeyi yasaklayan Garip şiirine karşı bir tepkiyi açığa vururlar. Bu bakımdan İlhan'ı ikinci yeni hareketinin öncülerinden saymak yanlış olmaz," diye yazıyor, siz bu yargılamayı nasıl buluyorsunuz?*

A. İ. – Asım Bezirci'nin söylediği doğru, ama eksik. 40 kuşağındaki toplumcular, siyasal baskılarla 'bertaraf' edilip de, ortalık 'resmen' Garip'çilere kalınca 40 toplumcularının ikinci kuşağı olan bizler, ciddi bir eleştiri hareketi yapmayı gereksiniyorduk, hatırlıyorum, Şükran (Kurdakul) ve ben, bu amaçla bazı genç ozanları toplama, bir dergi ve bir bildiriyle ortaya çıkma tasarıları geliştirmiş, bu amaçla Marmara Gazinosu'nda (Beyazıt'taki) bir de toplantı yapmıştık. O toplantıya gelenler arasında Sabih Şendil'i, Edip Cansever'i hatırlıyorum. Sabih uysal görünmüş, Cansever ise, şiiri keyfi için yazdığını söyleyerek, daha çok eğilimli olduğu Birsel/Akbal/Necatigil grubunun tutumunu sergilemişti. Tasarı kaldı. Sonra ben Nâzım'ın kurtarılması kampanyasına katılmak amacıyla Paris'e gittim. Orada, 'Kendi Kendime Sanat Konuşmaları' diye bir estetik platform hazırlığı yaptım, hem 40 kuşağı aktif gerçekçilerinin, hem de Garip'çilerin toplumsal gerçekçi eleştirisini planladım, Türkiye'ye döndükten sonra da, 'Mavi Hare-

keti' ya da 'Sosyal Realizm' diye bilinen kampanyayı başlattım. Büyük patırtı oldu. Zamanın gençleri harekete katıldılar, ne var ki soğuk savaş yıllarıydı, eleştirimizin toplumcu yanı şimşekleri derhal üzerine çekti, ağır baskılar başladı. Sonunda, Garip şiirine yöneltilen eleştirilerin estetik öğesi, birtakım genç sanatçılarca benimsenerek, İkinci Yeni dediğimiz soytarılık oluşturuldu. Bunlar, Plekhanov estetiğinden aktardığım imge kuramını alıyor, ama toplumsal içeriğinden boşaltarak, ona biçimci bir özellik veriyorlardı. Böylelikle, hem bir 'yenilik' yapılmış; hem de 'tatlı canları' Menderes baskısından kurtulmuş, meyhanelerde rahatça sarhoş olabilme olanakları sağlanmış oluyordu. Derhal karşı çıktım. Hele 65 yılında, üçüncü Paris dönüşümde, bunların bir de toplumcu ayaklarına yattığını görünce tepem attı. 50'lerdeki Gerçekçilik Savaşı gibi, 60'larda da bir İkinci Yeni Savaşı verdik.

Asım'ın söylemek istediği öncülük, Garip şiirine tepkideki ve imge kuramının savunulmasındaki öncülüktür; yoksa Hazret-i Asım da, Attilâ İlhan şiirinin İkinci Yeni şiirine, ancak bir şimendiferin bir rakı şişesine benzediği kadar benzediğini bilir. Mavi Hareketi ve Sosyal Realizm tartışmaları nedense pek incelenmez, biraz altı üstü karıştırılırsa, 50'lerde de, 60'larda da Marxist ve özgürlükçü bir platform üzerinde, hem Garip'çilere, hem İkinci Yenici'lere (bu iki dikta evcili şiire) son derece tutarlı, hayli esaslı eleştiriler yöneltmiş olduğu görülecektir. Görülecektir ya, bu takdirde, günümüzde sosyalistin önde gideni geçinen bazı zevatın ne mal oldukları da anlaşılacaktır, onun için, es geçiliyor.

Konuşanlar: Hasibe Ayten/Yunus Koray

Sesimiz, 1 Ocak 1980

– 5°.
avuntu mu ?

Hiç unutmam, bir tarihte savcının biri bana, toplumsal sorunları dilime dolayacağıma, neden dolayı "tabiat manzaralarından ilham alarak" şiir yazmadığımı sormuştu. Birçokları, şairin, "sadece aşk şiirleri" yazmasından yanadır. Yaygın, biraz da "resmi" bir görüştür bu. Şiir üretimini, bir bakıma, belirli sınırlar içinde tutmak istedikleri söylenebilir. Oysa, yaptıkları şiir tüketimi, şairlere yaptıkları "tavsiyelere" uymaz, tam tersidir.

Galiba söylediklerimi biraz açmalıyım. "Resmi" günlerde şiir nasılsa akla geliyor. Söylevlerde, radyo televizyon programlarında, haldır haldır okuyorlar. Kimse dinlemez ya, bir meraklısı çıkıp da kulak verse, ne görecektir? Bu şiirlerin, genellikle önerildiği gibi, "tabiat güzelliklerini", ya da "aşk acılarını" "terennüm ettiğini" mi? Hayır! Tüketimi yapılan şiirler ya "hamasî", ya "vatani" şiirlerdir ki, belirli bir toplumsal, hatta siyasal içeriği taşırlar. Propaganda şiirleridir. Yanılıp yakılıp tavsiyelere uymuş, "tabiat ilhamıyla" şiir döktürmüş şairler, şiirlerinin radyoda, televizyonda ele alınmasını boşuna bekler. Herhalde kimse gereksinmiyor, öyle bir şiir tüketimi programlanmaz.

Daha da kötüsü var. Hadi bu "kamu sektörü" diyelim, ya özel sektör'de, şiir tüketimi hangi düzeydedir dersiniz? Reklam programlarında! İlanlarda! Görünüşte kullanılanlar "aşk meşk şiirleridir" ama, amaç kökeninde ticari olduğundan, şiir yine propaganda amacıyla kullanılmış olur. Seçim özelliklerinden, okuma biçimlerine kadar, her şeyleri kalıplaşmış "ticari" takdimciler,

başka "emtianın" sürümünü sağlayabilmek için, bir miktar şiir tüketirler. Bir miktar da yozlaştırıp kılık değiştirerek, "reklam metni" yazarlarıyla, şarkı sözü yazanlar tüketiyor. Gerçekte, "resmi" şiir tüketimi gibi, bu "ticari" şiir tüketimini de, pek ciddiye alan yoktur.

O zaman soru şu: günümüzde ve ülkemizde, ister "resmi", ister "hususi" sektörde olsun, şiir ancak belirli bir propaganda gereksinimini karşılamak için tüketiliyorsa, niye bazı "aklıevveller" şairleri ısrarla tüketim alanı olmayan şiirleri yazmaya iterler? Çıldırsınlar diye mi? Bundan çıkan bir soru daha var, o daha berbat: bu işlevsel tüketimlerin dışında, şiiri estetik düzeyde gereksinen, gerçek bir şiir tüketicisi yok mu? Yayınevlerinin şiir kitabı yayımlamaya gittikçe boşverdiklerine, radyonun televizyonun şiir programı yapmayı akıllarına bile getirmediklerine, en kabadayı şiir kitabı satışının ülke nüfusuna oranla hiç mesabesinde kaldığına göre, yok mu diyelim?

Belki de biz kendi kendimizi avutuyoruz.

Yusufçuk, 1 Kasım 1980

– 6°.
"kocatepe" ile
söyleşi

– Efendim, Tanzimat'tan bu yana şiirimize baktığımızda, şiirlerin atılımlarını belirleyen olgunun siyasal olaylar olduğu görülüyor. Namık Kemal "Vatan" şiirini yazıyordu. Günümüzdeyse siyasaya angaje olmuş ya da slogan olmuş şiirle karşılaşılıyor. Bu tarihsel çizgi acaba Türk şiirinin kaderi midir, yoksa insanların elinde mi Türk şiiri bu hale gelmiştir? Bunlardan değilse, sizce doğrusu nedir?

– Öyle sanıyorum ki, temeldeki yanlış, toplumsal devrimlerin kültürle, ya da üstyapısal çabalarla gerçekleştirebileceğini sanmak yanlışıdır. Tarihimiz, "yukardan aşağıya" yenileşme girişimleriyle dolu. Toplumu yasalarla yönlendirme eğilimi, çokluk egemen. Böyle bir süreç içinde, aydınların kendilerini "itici güç" saymaları şaşılacak şey mi? Ülkemizde toplumsal sınıfların tarihsel rollerine sahip çıkabilecekleri ortam oluşturulmadığı için, (yarı sömürge Osmanlı toplumunda ulusal burjuvazi oluşmaz, sanayi gerçekleşmediğinden de işçi sınıfı yok denecek kadar cılız ve çelimsiz) devrimcilik rolü aydına, dolayısıyla şaire düşüyor. Bunun bir bakıma zorunlu, bir bakıma zararlı olduğunu düşünüyorum. Aydınların, bu arada ozanların, devrimci rollerini fazla önemsemeleri, şiire taşıyamayacağı bazı görevleri yüklemeleri sonucunu vermiştir. Oysa şiirin hakkını şiire, işçi sınıfının hakkını işçi sınıfına bırakmak lazım.

– Sizin "Mısraya önem vermeyen bugünkü şiirden (söylediğiniz zaman) ilerde gelecek şiir büyük öç alacak" gibi bir sözünüz vardı. Günümüz şiirine şöyle bakacak olursak, sözünüz doğru çıktı. Bu sözü o zaman neye güvenerek söylemiştiniz?

– Sorun, güven sorunu değil, teknik bir sorun. Mısra şiirin temel birimidir. Onu yadsıyamazsınız. Örnekle konuşayım, daha somut olur: ses, müziğin temel öğesidir ama, birimi gamdır. Tek başına bir la ya da si notası (sesi) bir müzik imgesinin oluşmasına olanak vermez, besteci ancak birimin içerdiği sesleri, yani gamı kullanarak istediği müzik imgelerini kurar. Bunun gibi şiirde kelime temel öğe sayılabilir, ama tek başına şiirsel imgeyi kurmaya yetmez, şiirin gamı mısradır, her şiirde yeniden yaratılır. Bunu ciddiye almayan ozanın kalıcı ve etkileyici bir şiir kurabilmesi bana olanak dışı görünüyor.

Bir de şu var; klasik vezinlerde (hece, aruz) mısra önceden belirlenmiş ses kalıplarına oturtulurdu, hiç olmazsa ritim yönünden bir ön kalıbı vardı. Serbest vezin ozanı bu kalıptan kurtarmış, ama şiirinde her mısraın ses kalıbını özgün olarak yeniden yaratması zorunluluğuna sokmuştur. Mısradan kurtulmak, hele vezni reddetmek dolayısıyla bir akıl sayıldıysa, büyük yanlış oldu. Serbest vezin, ozanı, şiirsel imgeyi kurmak doğrultusunda, hem ritim, hem mısra bakımından, büsbütün yaratıcılığa itiyor, sadece fiillerinin yeri değiştirilmiş devrik cümleyle şiir yazılmayacağını kesinleştiriyordu. Bırakın genç ozanları yaşlılardan çoğunun bu gerçeği teknik olarak kavradığını sanmıyorum. Şiirlerinin zaman karşısında dökülmesi bundandır.

– Sayın İlhan, 70'li yıllarda edebiyat alanımıza katılanların şiirlerini genelde beğeniyor musunuz? Beğenmediğiniz ozanlardaki eksiklikler sizce nelerdir?

– Çoğunuzun unuttuğu bir noktayı hatırlatarak işe başlayayım: 70'li yıllarda şiire başlayan, ya da bu sürede adını duyuranların çoğunu ben Demokrat İzmir'in Edebiyat bölümünde lanse etmişimdir. Bir Erol Çankaya, bir Hüseyin Yurttaş, bir Veysel Çolak, bir Necati Yıldırım, adını birden çıkaramadığım daha niceleri, şiir koromuza seslerini ilk kez, ya da etkileyici olarak, orada katmışlardır. Bu bakımdan, çoğunun gelişmesini dikkatle izlemişimdir.

Eksiklik fazlalık konusunda ne demeli? Bence, slogancılık belirli bir süre, en büyük hastalık oldu. Siyasal görüşlerini imbikten geçirip damıtarak değil de, örgütlerin sunduğu kaba cümleler halinde şiirlerine geçirdiler. Çok şükür bunun hata olduğu genellikle anlaşılmıştır. Bir de şiirin teknik sorunları üzerinde yeterince düşünmediklerini sanıyorum. Son zamanlarda ise, kuşak olarak kendilerini kabul ettirmek çabaları, güzel bir şiir yazmak çabalarının önüne geçti gibi. Oysa güçlü şiirler onları daha çabuk benimsetir.

– Efendim, ardınızı izleyen genç ve yetişkin şairler var, özünde bunların çoğu sizden etkilenen şairler. Bunu kuşak esprisiyle açıklayacak olursak 70 kuşağı çoğunluğuyla sizi örnek almıştır. Oysa onların şiirlerinde zaman zaman kötü öykünme ve izleğe rastlamak da olanaklıdır. Onlara ne salıklarsınız acaba?

– Örnek almak başka, etkilenmek başka: birbirine karıştırılmamalı. Genç bir ozan, öncekilerden birini, sanatından etkilenmeden de örnek alabilir. Etkilenme daha çok estetik düzeyde cereyan ediyor, siyasal düzeye de sarkabiliyor. Gençlerin, benim getirdiğim imge sistemini kullanmaya yatkın olduğunu başkaları da söyledi. Kısmen doğru sayılabilirse de, genelleştirmek hem yanlıştır, hem tehlikeli. Yeni ozanlarımızın düştüğü yanlışlar, bence, şiiri yeterince ciddiye almayışlarından doğuyor. Bunu şundan söyledim: delikanlı siyasal an-

gajmanına verdiği önemi, şiirine vermiyor; şiirini, siyasal tavrına kurban ediyor. Bu tutumun iyi bir şiir getirmeyeceği besbellidir. İyi militan getirir mi? O da şüpheli. Gençlere öğüdüm, yıllardır hiç değişmez; Halk ve Divan şiirini, (hatta Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Ati'yi) iyi okuyup özümlesinler; toplumculuğu, şiir çerçevesinde kalarak yapsınlar, toplumsal özü estetik yapıya usturupla yedirsinler, pot durmasın.

– Sayın İlhan, son şiirlerinizden birinde 'Attilâ İlhan da ölür' gibi dizelerinize rastlıyoruz. Bunun sizce nasıl bir açıklaması var?

– Yalnız son şiirlerimde mi? Sisler Bulvarı'nda, Geç Kalmış Ölü'de, Kaptan'da, Cinayet Saatı'nda... daha nicelerinde ölümümden söz etmişimdir. Ölüm theme'i, aşk, korku, cinsellik, yalnızlık vs. gibi şiirimin temel dayanaklarından birisidir, zira bu içerikler, insanın doğasal diyalektiğinin ölümsüz karşıtlıkları: ilk insan da ölümden ürkerdi, çağdaş insan da ürker, aradaki fark nitelik değil, derece farkıdır: gelişme süreci, sürüp giden sarmalında, daha yüksek hizada aynı yere gelir hep. Sanatçının doğa/insan, hatta evren/insan karşıtlığının, bilincine yansıyan çelişkilerini ifade etmesi, gelecek kuşaklarca benimsenmesini hazırlayan yollardan biridir. Doğasal diyalektik sorunlarının, toplumsal diyalektik sorunlarından daha sürekli olduğunu kim yadsıyabilir? Ağa/ırgat çelişkisi, ağalık kurumu tarihten silinince, okur için ilginç olmaktan çıkacaktır ama, evren durdukça varlık/yokluk diyalektiğinin işleyeceğini hangimiz yadsıyabilir?

Kocatepe, 1 Ocak 1981

– 7°.
türk şiirinde gençler
(ustalar ne diyor ?)

/Genç şairlerin falına bakmaya, Nurullah Ataç meraklıydı. 40'lı yılların sonlarına doğru, 'üzerine oynadığı' iki genç şairden biri bendim, öteki Turgut (Uyar). Edebiyatımızın bu sevimli diktatörünün yüzünü bilmem ağartabildik mi? Kendi hesabıma 50'li yıllarda ben, genç şairlerden Yılmaz Gruda, Ahmet Oktay ve Cemal Süreya'yı tutmuştum. 60'lı yıllarda ise Arif Karakoç, Erol Çankaya ve Hüseyin Yurttaş'ı. 70'li yıllara gelince Yusufçuk'ta adını verdiğim üç genç şair, o tarihte henüz ilk şiirlerini yayımlamamışlardı bile, sonradan ufak ufak dergilerde görünmeye başladılar: Hürol Taşdelen, Siyami Yozgat ve Güniz Baykam! İlerde 'bir şeyler' yapıp yapamayacakları, elbette bireysel sanat bileşimlerini gerçekleştirmelerine bağlı!/

/Son sözümü biraz açmalıyım: Türk şiirinde, son otuz yıldır, özgün imge sistemleri getiren şairler, pek çıkmamıştır. Bence şairin önemi buradan kaynaklanıyor, aynı zamanda çağdaş bir fikir bileşimiyle özgün bir imge bileşimini içiçe gerçekleştirecek! Zor elbette, sadece estetik yetenek ve bilgi yetmez; felsefe, toplumbilim, hatta iktisat düzeyinde sağlam ve geçerli bilgi sahibi olmak gerekir. Oysa şairlerimizin, çoğu, usta belledikleri kılavuz şairlerin imge sistemlerini ödünç alıyorlar, ömürleri boylarınca da kullanıyorlar. İmge sistemi kurmuş şair deyince ne anladığımı belirtmek için, isterseniz örnek vereyim; Dranas böyle bir şairdir, Nâzım böyle bir şairdir, Dağlarca böyle bir şairdir, Ne-

catigil böyle bir şairdir, vs. İmge sistemlerini tutarsınız tutmazsınız, ayrı bahis, bu özgün imge sistemi kurdukları gerçeğini gölgelemez. Hepsi kurdukları sistemi yeterince geliştirebilmiş midir? Elbette, hayır! Çünkü, Türk sanatçılarının başına bela olan üç faktör, aralarından bazılarını, olumsuz yönde etkileyebilmiştir: a. Alkolizm, b. Kültürsüzlük, c. Siyasal baskı! Aynı üç faktörün, hele öteki şairlerdeki 'tahribatını' anlata anlata bitiremeyiz./

/Öyleyse, genç şairler, bir yandan bu üç beladan kendilerini korumaya çalışacaklar, bir yandan da özgün imge sistemleri geliştirecekler. Alkolizm, şairi yüzeyselleştiriyor, kurutuyor, Cahit Sıtkı'nın, Cahit Irgat'ın bir ilk şiirlerini okuyunuz, bir de son yazdıklarını, dediğimi hemen fark edersiniz. Kültürsüzlük, daha büyük bela, yetenekle yetinmek, sonunda özgünlüğünü kaybeden bir mekanizmaya tutsak olmak demek: şiir üretimi ya giderek durur, ya da öyle mekanik bir hale gelir ki, bütün etkileyiciliğini yitirir. Siyasal baskının ne olduğu malum, etkisiyse ya şairi kısırlaştırmak, ya da alan değiştirtmek! Genç şairler, yolları üstündeki bu tuzaklardan uzak duracaklar, bir. Başka şairlerin imge sistemlerinden yararlansalar bile, özgün imge sistemlerini yaratmaya çalışacaklar, iki. Oldu oldu, olmadı mı yandı bizim umutlar!/

Milliyet Sanat Dergisi 15 Şubat 1981

– 8°.
şiirde, kurtuluş savaşı

Dönemeç: – Sizi, Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızı, şiirlerinize konu edinmeye iten nedenler nelerdir? Bu şiirleri yazarken hangi ölçütleri dikkate aldığınızı ve özellikle neleri vermeyi amaçladığınızı açıklar mısınız?

Attilâ İlhan: – Tarih bilinci olmayan bir sanatçının çağını kavrayamayacağını, anlayamayacağını düşünürüm. Bu bilinci edinmenin yolu bilimsel yöntemle tarih, iktisat ve sosyoloji araştırmaları yapmaktır. Sanatçı, içinde yaşadığı toplumun uzak ve yakın geçmişini, iktisat ve sosyoloji açısından bilimsel olarak inceleyecek ki, onu geleceğe yönelten sağlam bir tarih bilincine kavuşabilsin.

Türk sanatçısı, –hele benim neslimin sanatçıları– Kurtuluş Savaşı'nın yakın ertesinde doğup büyümüştür ama, doğrusu Devlet-i Aliyye'nin batışıyla da, İstiklal Harbi'yle de, Cumhuriyet'in ilanıyla da, ciddi olarak ilgilenmemiştir. Sadece 'cumhuriyetçi' olabilmenin, o dönemde, ne büyük bir devrimcilik olduğunu kestirebilen azdı. (Şimdi çok mudur, o da sorulacak soru ya, neyse!) Osmanlı'dan müdevver bazı sanatçılar, mayası övgüye dayanan bir 'devrim' sanatı yapıyor; diğer bazılarıysa, gizli gizli, yerinde yeller esen eski saltanatın özlemini dile getirmeye çalışıyordu. Cumhuriyet nesli sanatçıları, onları beğenmedi, elinin tersiyle itti, ama yerine tarih bilinci olan bir sanat (bir şiir) koymayı düşünmedi. Zira, cumhuriyet nesli şiir yazacak çağa yetiştiğinde

Müdafaa-i Hukuk öğretisi, İnönü diktasının üstyapısal kültür ilericiliğine dönüşmüş, cumhuriyetçi bir ulusal bileşim yerine, 'batıcılık' ağır basar olmuştu. Bilindiği gibi, Kurtuluş Savaşı'nı, genellikle Anadolu İhtilali konularını, tek partinin dalkavuğu 'maaşlı' şairlere bırakıp, 'yeniler' küçük adamın yaşama sevincini anlatmak peşine düştüler. Üstelik bu işi, gerçeküstücü Avrupalılardan aldıkları ilhamla yapıyorlardı.

Daha o zaman, Anadolu İhtilali'ni ve onun yöneticisini, Behçet Kemal türünden ozanların elinden kurtarmak gerektiğine, yine toplumcular hükmetmişlerdir. Nâzım'ın 'Kurtuluş Savaşı Destanı', tam da İnönü diktası yıllarına düşer; kurtuluşun hangi koşullarda, hangi perspektifle yapıldığına orada sağlam işaretler vardır.

Kendi hesabıma, yaptığım işin çağdaş olmasını, bununla yetinmeyip, geleceğe açılmasını istiyordum. Daha 1950'lerin başlarında, bunun için, yakın tarihimize iktisat ve sosyoloji düzeyinde eğilmenin zorunlu olduğunu kavradım. Böyle bir background olmazsa, ne şiirim, ne romanım ulusal bir tabana oturabilecekti, ne de savunacağım fikirler. Ulusal bileşim zorunluluğunu kavradığım an, yakın tarihimizin (tabii, uzağının da) verilerini araştırmak, öğrenmek, sindirmek ve değerlendirmek zorunda olduğumu da kavradım. Buradan Kurtuluş Savaşı'nın işlenmesine geçmek, sorun değildi. Hele ulusal demokratik devrimi içeren, anti-emperyalist, bir halk savaşı olması, toplumcu bir ozana büyük heyecanlar verebiliyordu.

O günden bu güne, Kurtuluş Savaşı'nı işlemekle kalmadım, Osmanlı'nın batışını, hem şiir düzeyinde, hem roman düzeyinde ele aldım. Genç sanatçıların da aynı şeyi yapmasını öneririm. Bugünü anlamak, durumumuzu iyi değerlendirebilmek için, son iki yüzyılımızı çok iyi bilmek gerekiyor.

Dönemeç, sayı: 48-49, temmuz/ağustos 1981

– 9°.
şiir söylemek

Bazı şairlerimizin aksine, ben, ne şiir "yapıyorum", ne de şiir "yazıyorum". Ben, şiir "söylüyorum"

Şiiri "yapmak" da "yazmak"da gerçekte, içeriğin biçimle diyalektik ilişkisini koparıyor. Öyle ki, imge (içerik) mısra birimiyle somutlaşmış olarak, şiirin özü olmaktan çıkıyor; öncelik kelimeye, üstelik imgenin somutlaşma aracı olan değil, imgeden bağımsız ve çıplak kelimeye veriliyor. O zaman şairin işi de, bu birbirinden ve içeriğinden soyutlanmış kelimeler arasında, bulmaca karesi doldurur gibi, çeşitli biçimsel "hünerler" düzenlemeye "inhisar" ediyor. Benim kafama göre, böyle bir şiir çalışması, bireysel olarak da toplumsal olarak da şairden dışa alınmış, biçimsel ve biçimci bir çalışmadır.

Ya şiir söylemek? Burada "esas" toplumsal-sınıfsal psikolojiden, şairin bireysel psikolojisine yansımış (psikolojisinde billurlaşmış) duygu, düşünce ve sorunların, önce imgeleşmesi, dil aracılığıyla sonra kelimelere binerek somutlaştırılmasıdır. Çalışma bir iç çalışmasıdır, zihinseldir. Kâğıt üstüne kelimeleri dizmek, onlara köşe kapmaca oynatıp paraboller yapmaktan çok imgeleşmiş içeriğin sözlü "temrinlerle" mısralara dökülmesidir.

Mısra birimi, imgenin, kendine özgü bir ritimle, belleğe taşınmasına yarar. Mısra, vezin dediğimiz hazır ritim kalıplarının, oldum olası temel birimidir; ya hecelerinin sayısı ve durakları, ya açıklığı ve kapalılığı ile

imgelerin belirli bir ritimle deyimlenmesinde önemli iş görür. Vezin de kafiye gibi, aslında şiirin "müziği" için kullanılıyor, "müziğin" amacıysa şiirsel imgenin belleğe tam yansıması, orada yer etmesidir. Bu bakımdan, şiir "yapmak" dümenine yatıldı mı hem imgeleşmiş içerik, hem ritim kaybolur, bu yüzden de bellekle şiirsel imge (içerik) arasındaki bağlantı kopar. Şiir "inşaatçılarının" hiçbir şiirinin ezberlenememesi, okunduğu anda unutulması, bundandır. Demek ki, "serbest vezin"le şiir söylemek, "vezinsiz" şiir söylemek anlamına gelmez; tam tersine, şairin hazır kalıpları kullanmayıp, her şiir için "özel" bir vezin yaratması anlamına gelir: bu da mısradan vazgeçmeyi değil, ritim tutarlılığı sağlam, değişik ve özgün mısralar üretmeyi gerektirir.

Ben, işte bu çerçeve içinde, şiir söylüyorum.

Türk Dili, 1 Ağustos 1981

– 10°.
şiirden çok, laf...

Kimsenin doğru dürüst şiir okuduğunu sanmıyorum. Şairlerin bile! Şiirden çok, lafıyla oyalanıyoruz. İşini ciddiye alan az. Eskiler ('yeni' şiirin öncüleri), tecrübeyle geliştirdikleri kalıplardan, hiçbir etkileme gücü olmayan şiirler üretiyorlar: 'seri halinde imalat'. Sanmam ki son beş yıldır yayımladıklarından tek bir şiir ezberlenebilmiş olsun! Ezberde kalmayan şiirin, çekiver kuyruğunu!

Öncüleri boşa dönen kasnak durumuna düşüren, şiiri sadece yetenek, sürekli uğraşma, dil sorunu sanmalarıdır: edebiyatçılıklarının kurbanı oldular. Çoğumuz, sadece edebi kültürün, iyi ve etkili şair olmaya yettiğine hâlâ inanırız. Yetmez. Yetmiyor. Yetmedi. Şairin iç zenginliğini sürekli kılan, dünyayı ve hayatı algılayışı ise, bunu tam anlamıyla gerçekleştiren bilimsel bir yöntem edinmesidir. Yöntem de yetmez, uygulamasını bilmek lazım. Uygulamasını bilmek de yetmez, özgün bileşim çıkarabilmek lazım. Bu da, geniş bilgi platformu gerektiriyor: tarih bileceksin, toplumbilim bileceksin, iktisat bileceksin; insanı, birey ve toplum ölçeğinde, bu bilgilerin merceğinden geçirip de değerlendireceksin: elde edeceğin öz (içerik), şiir sanatının koşullarına, gereklerine uygun olarak, başaracağın estetik bileşimin mayasıdır, ama kendisi değil.

Çünkü şiir yalnız bilgiyle yazılmaz, duyguyla yazılır; bilginin duyguya, duygunun imgeye dönüştürülmesi de, şairin asıl işidir, yani zanaatı. İmgeleştirme sü-

reci ve sistemi özgün (orjinal) olmayan şairin, etkileyici olabileceğine hiç inanmadım. İmgeyi sadece kelime istifi diye ananlarınsa, çapraz bulmacayla şiiri birbirine karıştırdıkları, aşağı yukarı kesindir. Türk şiirinin böyle bir çıkmaza girmesinde, galiba gelenekten kopmasıyla, TDK uydurmacılığına kanıp, yeni ve anlaşılmaz bir şiir şifresine yozlaşması sebep olmuştur. Gelenekten kopma mısraı öldürdü, oysa mısra cümleye yozlaştı mı, şiir şiirlikten çıkıyor, etkileme gücü sıfıra eşit! Sayfalarca 'şiir' okuyor, en küçük heyecan duyamıyoruz.

Genç şairlerin ilkin bu yanılgıları saptaması zorunludur: önce yöntem, sonra bilgi, bilginin duyguya, duygunun imgeye dönüştürülmesi, nihayet imgenin "şayan-ı kabul" dil olanaklarıyla özgün bir biçimde okura aktarılması, geçerli süreç budur. Kim ki bu sürece kulak vermiyor, zamanın kalburu onu şiirden eleyecektir.

Gösteri, 1 Aralık 1981

"Attilâ İlhan
toplumcu şiirimize
olduğu kadar,
bireyci şiirimize de
yeni boyutlar
kazandırmıştır."

ASIM BEZİRCİ

4.
basım

ISBN 975 - 494 - 332 - X
95 . 06 . Y. 0105 . 0775

9 789754 943320

KDV dahil 110000 Lira